

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра клінічної фармакології та внутрішньої медицини
Навчальний рік 2022-2023

СИЛАБУС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ
«Фітотерапія»

Вибірковий освітній компонент

Очна форма здобуття освіти

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 228 «Педіатрія»

Освітньо-професійна програма: «Педіатрія»

Другого магістерського рівня вищої освіти

Курс 4

Силабус навчальної дисципліни
розглянуто на засіданні кафедри
кафедри клінічної фармакології та
внутрішньої медицини

Протокол від
“27” серпня 2021 року № 1

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

Князькова І.І.
(ініціали, прізвище)

Схвалено методичною комісією
ХНМУ з проблем професійної
підготовки дисциплін
терапевтичного профілю

Протокол від
“31” серпня 2021 року № 1

Голова

_____

(підпис)

Кравчун П.Г.
(ініціали, прізвище)

РОЗРОБНИКИ СИЛАБУСУ:

1. Князькова Ірина Іванівна – завідувачка кафедри клінічної фармакології та внутрішньої медицини, д. мед. н., професорка.
2. Біловол Олександр Миколайович – академік НАМН України, професор кафедри клінічної фармакології та внутрішньої медицини, д.мед.н., професор
3. Дунаєва Інна Павлівна – к. мед.н., доц., доцентка кафедри клінічної фармакології та внутрішньої медицини.
4. Ільченко Ірина Анатоліївна - к. мед.н., доц., доцентка кафедри клінічної фармакології та внутрішньої медицини.
5. Молодан Дмитро Володимирович - асистент кафедри, кандидат медичних наук.
6. Лаба Олена Вікторівна - асистент кафедри, кандидат медичних наук.

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЩО ВИКЛАДАЮТЬ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ

ПІП	Контактний тел.	E-mail:	Адреса кафедри	Розклад занять	Консультації
Князькова Ірина Іванівна	098-427-73-29	ii.kniazkova@knmu.edu.ua	Пр.Л.Малої, 2а. ДУ «Національний інститут терапії імені Л.Т.Малої НАМН України»	Відповідно до розкладу занять	Відповідно до графіку консультацій
Біловол Олександр Миколайович	057-393-90-47	knmu.clinpharm@gmail.com	---	---	---
Ільченко Ірина Анатоліївна	050-902-59-51	ia.ilchenko@knmu.edu.ua	---	---	---
Дунаєва Інна Павлівна	097-254-02-13	ip.dunaieva@knmu.edu.ua	---	---	---
Молодан Дмитро Володимирович	050-266-68-35	dv.molodan@knmu.edu.ua	---	---	---
Лаба Олена Вікторівна	097-962-14-58	ov.laba@knmu.edu.ua	---	---	---

Місце проведення практичних занять: учбові кімнати кафедри клінічної фармакології та

внутрішньої медицини на базі ДУ «Національний інститут терапії ім. Л.Т. Малої НАМН України» (пр. Л.Т. Малої 2А, м. Харків).

Час проведення занять: понеділок, вівторок, середа, четвер, п'ятниця (у відповідності до розкладу).

ВСТУП

Силабус навчальної дисципліни «Фітотерапія» складений відповідно до освітньо-професійної програми (далі – ОПП) “Медицина”, другий (магістерський) рівень, галузі знань 22 “Охорона здоров'я”, спеціальності 228 «Педіатрія».

Опис навчальної дисципліни (анотація) Курс з фітотерапії призначений для студентів 4 курсу медичних факультетів. Практичні заняття, що проводяться протягом цього курсу, охоплюють широкий спектр важливих лікувальних та профілактичних заходів, що проводяться при різноманітній патології. Фітотерапія - це метод лікування різних захворювань людини, заснований на застосуванні лікарських рослин та комплексних препаратів з них з метою лікування та реабілітації пацієнтів, а також профілактики захворювань.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є лікування різних захворювань людини, за допомогою лікарських рослин та комплексних препаратів з них з метою лікування та реабілітації пацієнтів, а також профілактики захворювань.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення курсу «Фітотерапія» базується на вивченні студентами латинської мови, етики, філософії, екології, медичної біології, медичної хімії, біологічної та біоорганічної хімії, біофізики, анатомії людини, патологічної анатомії, фізіології, патологічної фізіології, мікробіології, фармакології та інтегрується з цими дисциплінами; закладає основи для вивчення студентами клінічної фармації і фармакотерапії та формування умінь застосовувати знання з фармакології.

Пререквізити «Фітотерапія» нормальна анатомія, нормальна фізіологія, патологічна фізіологія, медична генетика, біофізика, біохімія, клінічна біохімія, мікробіологія, вірусологія та імунологія, інфекційні хвороби, фармакологія, внутрішня медицина, реаніматологія, принципи доказової медицини.

Постреквізити «Фітотерапія» внутрішня медицина, екстрена та невідкладна медична допомога, інфекційні хвороби, клінічна імунологія, клінічна алергологія, клінічна фармакологія.

Посилання на сторінку навчальної дисципліни в MOODLE Кафедра клінічної фармакології та внутрішньої медицини

<http://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=3195>

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою вивчення навчальної дисципліни є визначення напрямків і цілей фармакологічного втручання при проведенні фітотерапії захворювань внутрішніх органів. Визначення груп препаратів, принцип вибору окремих лікарських рослин у конкретній клінічній ситуації. Удосконалення

використовуваних та створення нових методик лікування хвороб. Принципи складання комбінацій лікарських засобів з урахуванням клінічного перебігу захворювань, а також даних про фармакокінетику і фармакодинаміку препаратів з лікарських рослин. Принципи складання комбінацій лікарських засобів з урахуванням клінічного перебігу захворювань, а також даних про фармакокінетику і фармакодинаміку препаратів. Удосконалення використовуваних та створення нових методик лікування хвороб.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є набуття студентами компетентностей згідно до загальних і фахових компетентностей освітньо-професійної програми «Педіатрія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 228 «Педіатрія» кваліфікації магістр медицини: є визначати ключові поняття дисципліни «Фітотерапія»; володіти знаннями, які біологічно активні речовини вміщують до себе лікарські рослини, та які фармакологічні ефекти вони надають; вміти вибирати фітозасоби загальної та специфічної дії залежно від наявних клініко-функціональних розладів у хворих із різною патологією, прийняття обґрунтованого рішення, здатність працювати в команді, діяти соціально відповідально та свідомо.

Програма навчальної дисципліни об'єднує всього: 90 годин / 3 кредити (практичні заняття – 20 год, самостійна робота – 70 годин).

Силабус упорядкований із застосуванням сучасних педагогічних принципів організації навчально-виховного процесу вищої освіти.

Навчальна дисципліна належить до вибіркових дисциплін.

Формат дисципліни – змішаний.

1.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у ОПП та Стандарті).

1.3.1. Вивчення навчальної дисципліни забезпечує опанування студентами компетентностей:

інтегральні: здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності у галузі охорони здоров'я; інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації; ясно і недвозначно доносити свої висновки та знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової аудиторії;

загальні:

ЗК 1. Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, вчитися і бути сучасно навченим.

ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 7. Здатність до адаптації та дії у новій ситуації.

ЗК 9. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 12. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

спеціальні (фахові, предметні):

ФК 2. Здатність здійснювати консультування щодо рецептурних та безрецептурних лікарських засобів й інших товарів аптечного асортименту; фармацевтичну опіку під час вибору та реалізації безрецептурного лікарського засобу шляхом оцінки співвідношення ризик/користь, сумісності, показань та протипоказань керуючись даними щодо стану здоров'я конкретного хворого із врахуванням біофармацевтичних, фармакокінетичних, фармакодинамічних та фізико-хімічних особливостей лікарського засобу.

ФК 4. Здатність забезпечувати раціональне застосування рецептурних та безрецептурних лікарських засобів та інших товарів аптечного асортименту згідно з фізико-хімічними, фармакологічними характеристиками, біохімічними, патофізіологічними особливостями конкретного захворювання та фармакотерапевтичними схемами його лікування.

ФК 5. Здатність здійснювати моніторинг ефективності та безпеки застосування населенням лікарських засобів згідно даних щодо їх клініко-фармакотерапевтичних характеристик, а також з урахуванням суб'єктивних ознак та об'єктивних клінічних, лабораторних та інструментальних критеріїв обстеження хворого.

ФК 12. Здатність використовувати у професійній діяльності знання нормативно-правових, законодавчих актів України та рекомендацій належних фармакотерапевтичних практик.

1.3.2. Вивчення навчальної дисципліни забезпечує набуття студентами наступних **програмних результатів навчання:** здатність застосовувати набуті знання, навички та розуміння для вирішення типових задач діяльності лікаря, сфера застосування яких передбачена переліками синдромів та симптомів, захворювань, невідкладних станів, лабораторних та інструментальних досліджень, медичних маніпуляцій; збір інформації про пацієнта; оцінювання результатів опитування, фізичного обстеження, даних лабораторних та інструментальних досліджень; встановлення попереднього клінічного діагнозу захворювання; визначення характеру, принципів лікування захворювань; діагностування невідкладних станів, визначення тактики надання екстреної медичної допомоги; сформованість фахівця з належними особистими якостями, який дотримується етичного кодексу лікаря, засвоїти визначення фітозасобів, склад інформаційної бази фітотерапії, вимоги до лікарської рослинної сировини; аналізувати біологічно активні

речовини лікарських рослин стосовно їх фітотерапевтичних ефектів; оволодіти знаннями методики і техніки виготовлення різних лікарських форм з рослин; підбирати і обґрунтовувати склад зборів для виготовлення настоїв, відварів, настоек, мазей з визначенням дози фітопрепаратів для різних категорій пацієнтів (дорослих, дітей та літніх, тощо); вміти інтерпретувати та враховувати фармакологічні ефекти рослинних препаратів; аналізувати клінічні прояви захворювання та формувати алгоритм застосування фітотерапевтичних препаратів; призначати фітотерапевтичні препарати залежно від наявних клінічних проявів у хворих із різною патологією.

ПРН 2. Застосовувати знання з загальних та фахових дисциплін у професійній діяльності.

ПРН 4. Демонструвати вміння самостійного пошуку, аналізу та синтезу інформації з різних джерел та використання цих результатів для рішення типових та складних спеціалізованих завдань професійної діяльності.

ПРН 12. Вміння аналізу інформації, отриманої в результаті наукових досліджень, узагальнювати, систематизувати й використовувати отримані знання у професійній діяльності.

ПРН 14. Аналізувати і визначати переваги та недоліки лікарських засобів різних фармакологічних груп з урахуванням хімічних, фізико-хімічних, біофармацевтичних, фармакокінетичних та фармакодинамічних особливостей. Рекомендувати споживачам безрецептурні лікарські засоби та інші товари аптечного асортименту з наданням консультативної допомоги та фармацевтичної опіки.

ПРН 16. Визначати перелік факторів, що впливають на процеси всмоктування, розподілу, депонування, метаболізму та виведення лікарського засобу і обумовлені особливостями організму людини, його станом та фізико-хімічними властивостями лікарських засобів.

ПРН 17. Вміння аналізувати та розумно використовувати дані клінічних, лабораторних та інструментальних досліджень для здійснення моніторингу ефективності та безпеки застосування лікарських засобів.

1.3.3. Вивчення навчальної дисципліни забезпечує набуття студентами наступних соціальний навичок (Soft skills):

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність приймати обґрунтовані рішення;
- здатність працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії;
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

- здатність спілкуватись іноземною мовою; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків;
- здатність діяти соціально відповідально та свідомо; прагнення до збереження навколишнього середовища;
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь, ОПП	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 3,0	Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»	Вибіркова	
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: 228 «Педіатрія»	Рік підготовки (курс):	
		4-й	-й
		Семестр	
		7-й або 8-й	-й
Годин для денної (або вечірньої) форми навчання: аудиторних – 20 самостійної роботи студента - 70	ОПП: Педіатрія Освітньо-кваліфікаційний рівень: другий (магістерський) рівень	Лекції	
		0 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		20 год.	год.
		Лабораторні	
		0 год.	год.
		Самостійна робота	
		70 год.	год.
Індивідуальні завдання: год.			
Вид підсумковою контролю: залік			

2.1 Опис дисципліни

2.2.1 Лекції не передбачені програмою

2.2.2 Семінарські заняття не передбачені програмою

2.2.3 Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1.	Тема 1. Визначення фітотерапії, її роль та місце в сучасній медицині. Історія розвитку, організація та загальні питання фітотерапії. Механізми лікувального впливу фітотерапії. Тема 2. Лікарські засоби фітотерапії та методи їх	2	презентація, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему

	застосування. Біологічно активні речовини лікарських рослин та їх значення в обумовленні фітотерапевтичних ефектів.	3		
2.	Тема 3. Лікарські форми з рослин. Вимоги до лікарської рослинної сировини. Загальні принципи застосування фітотерапії Тема 4.Способи використання фітозасобів. Показання та протипоказання до включення фітозасобів у комплексне лікування хворих різного профілю. Фітозасоби загальної дії. Тема 5. Фітозасоби в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих з патологією дихальної системи.	2 2 1	презентація, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему
3.	Тема 6. Фітозасоби в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих з патологією серцево-судинної системи. Тема 7. Фітозасоби в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих з патологією органів травлення. Тема 8. Фітозасоби в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих з патологією нирок та сечовивідних шляхів.	2 2 1	презентація, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему
4.	Тема 9. Фітозасоби в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих з функціональними розладами нервової системи Тема 10. Фітозасоби в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих з деякими ендокринними	2 2	презентація, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему

розладами. Підсумкове заняття-залік	1		залік
Разом	20		

2.2.4. Лабораторні заняття не передбачені програмою

2.2.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1	Підготовка до практичних занять – теоретична підготовка	10	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
2	Тема 1 Роль та місце фітотерапії в сучасній медицині, механізми лікувального впливу фітотерапії.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
3	Тема 2.Оцінка фармакологічної активності та складових інгредієнтів лікарських рослин	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
4	Тема 3 Оцінка лікарських засобів фітотерапії та методи їх застосування.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
5	Тема 4. Лікарські форми з рослин та вимоги до лікарської рослинної сировини.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
6	Тема 5 .Способи використання фітозасобів.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
7	Тема 6. Оцінка фітозасобів в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих з патологією нирок та сечовивідних шляхів	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей

8	Тема 7. Оцінка фітозасобів в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих із захворюваннями опорно-рухового апарату	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
9	Тема 8 Оцінка фітозасобів, що використовуються при деяких шкірних захворюваннях.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
10	Тема 9.Оцінка фітозасобів, що використовуються при деяких розладах імунної системи та при неопластичних процесах.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
11	Тема 10 Оцінка фітозасобів в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих з патологією системи крові та впливають на гемопоез.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
12	Тема 11. Оцінка фітозасобів, що використовуються при недостатності вітамінів та мінеральних елементів.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
13	Тема 12. Оцінка фітозасобів, що використовуються при паразитарних, гельмінтозах та протозойних інфекціях.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
14	Тема 13.Потенційно можливі взаємодії між лікарськими засобами та рослинними препаратами.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
15	Тема 14.Особливості застосування фітотерапевтичних лікарських засобів у хворих різних вікових груп.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій	Підготування презентацій, доповідей
16	Підготовка до підсумкового заняття	4	Робота з літературою, перегляд презентацій,	

			прослуховування лекцій	
	Всього годин	70		

Методи навчання:

Словесні

Методи навчально-пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод.

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності: індуктивні і дедуктивні методи навчання, методи стимулювання і мотивації навчання.

Методи контролю як методи навчання (контролю з боку викладача, самоконтролю, взаємоконтролю, самокорекції, взаємокорекції).

Наочні

Демонстрація обстеження виписок з історій хвороб та/чи листів призначень, ситуаційних кейсів, демонстрація ілюстрацій, презентацій, шкал, таблиць, схем, алгоритмів, методів контролю ефективності та безпеки ліків, демонстрація відеофільмів до практичних занять, проспектів лікарських засобів відповідно до теми практичного заняття.

Практичні методи

Проведення клінічного розбору 1-2 хворих відповідно теми заняття, оцінка результатів лабораторних та інструментальних досліджень обстежень, складання та чи корекція плану лікування відповідно до стандартів лікування, особливостей взаємодії лікарських рослин на засадах персоніфікованого підходу.

Методи контролю опитування та перевірка теоретичних знань та практичних навичок,

- тестовий контроль,
- ситуаційні клінічно-орієнтовані задачі,
- диспути

Організація поточного контролю. Викладачі слідкують за тим, щоб кожен студент отримав необхідну компетенцію в областях, що входять до тем практичних занять. Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на практичному занятті відповідно до конкретних цілей. Застосовуються такі засоби оцінки рівня підготовки студентів: тести, розв'язання ситуаційних задач, трактування та оцінка результатів лабораторних досліджень, методика призначення терапії, контроль засвоєння практичних навичок. Оцінювання поточної навчальної діяльності (ПНД) на кожному практичному занятті

здійснюється за традиційною 4-бальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно» та «незадовільно».

Підсумковий контроль: залік.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

3.1. Оцінювання успішності навчання здобувачів освіти здійснюється на підставі чинної «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти ХНМУ»

Організація поточного контролю. Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на практичному занятті відповідно до конкретних цілей. Застосовуються такі засоби оцінки рівня підготовки студентів: комп'ютерні тести, розв'язання ситуаційних задач, оцінка фармакокінетичних та фармакодинамічних особливостей груп лікарських засобів, написання рецептів лікарських засобів, згідно теми заняття. Оцінювання здійснюється за традиційною 4-бальною системою: «відмінно», «добре»,

«задовільно» та «незадовільно». Перерахунок середньої оцінки за поточну навчальну діяльність у багатобальну шкалу проводиться відповідно до «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності студентів...» або середню оцінку (з точністю до сотих) за ПНД викладач автоматично одержує за допомогою електронного журналу АСУ. Мінімальна кількість балів, яку має набрати студент за поточну діяльність під час вивчення розділу, становить 70 балів, максимальна кількість балів - 120 балів. До підсумкової атестації - **заліку** допускаються лише ті студенти, які не мають академічної заборгованості і мають не менш 70 балів (середній бал за поточну навчальну діяльність не менше 3,0).

Оцінювання самостійної роботи студентів. Самостійна робота студентів, яка передбачена темою заняття поряд з аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

Оцінювання індивідуальних завдань студента здійснюється за умов виконання завдань викладача (доповідь реферату на практичному занятті, доповідь з презентацією на практичному занятті, доповідь на науково-практичних конференціях кафедри, університету, написання тез, статей, участь у Всеукраїнській олімпіаді). Бали (не більше як 10) додаються, як заохочувальні. Загальна сума балів за поточну навчальну діяльність не може перевищувати 120 балів.

Організація підсумкового контролю – заліку. Залік – проводиться викладачем академічної групи на останньому занятті з дисципліни. Допуск до заліку визначається у балах ПНД, а саме: min – 120 балів. Залік з дисципліни або її частини – це процес, протягом якого перевіряються отримані за курс:

- рівень теоретичних знань;
- розвиток творчого мислення;
- навички самостійної роботи;
- компетенції – вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх у

вирішенні практичних завдань

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу проводиться відповідно до «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності студентів...»

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу (для дисциплін, що завершуються заліком)

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200	4.22-4,23	169	3.45-3,46	138
4.97-4,99	199	4.19-4,21	168	3.42-3,44	137
4.95-4,96	198	4.17-4,18	167	3.4-3,41	136
4.92-4,94	197	4.14-4,16	166	3.37-3,39	135
4.9-4,91	196	4.12-4,13	165	3.35-3,36	134
4.87-4,89	195	4.09-4,11	164	3.32-3,34	133
4.85-4,86	194	4.07-4,08	163	3.3-3,31	132
4.82-4,84	193	4.04-4,06	162	3.27-3,29	131
4.8-4,81	192	4.02-4,03	161	3.25-3,26	130
4.77-4,79	191	3.99-4,01	160	3.22-3,24	129
4.75-4,76	190	3.97-3,98	159	3.2-3,21	128
4.72-4,74	189	3.94-3,96	158	3.17-3,19	127
4.7-4,71	188	3.92-3,93	157	3.15-3,16	126
4.67-4,69	187	3.89-3,91	156	3.12-3,14	125
4.65-4,66	186	3.87-3,88	155	3.1-3,11	124
4.62-4,64	185	3.84-3,86	154	3.07-3,09	123
4.6-4,61	184	3.82-3,83	153	3.05-3,06	122
4.57-4,59	183	3.79-3,81	152	3.02-3,04	121
4.54-4,56	182	3.77-3,78	151	3-3,01	120
4.52-4,53	181	3.74-3,76	150	Менше 3	Недостатньо
4.5-4,51	180	3.72-3,73	149		
4.47-4,49	179	3.7-3,71	148		
4.45-4,46	178	3.67-3,69	147		
4.42-4,44	177	3.65-3,66	146		
4.4-4,41	176	3.62-3,64	145		
4.37-4,39	175	3.6-3,61	144		
4.35-4,36	174	3.57-3,59	143		
4.32-4,34	173	3.55-3,56	142		
4.3-4,31	172	3.52-3,54	141		
4.27-4,29	171	3.5-3,51	140		
4.24-4,26	170	3.47-3,49	139		

Відповідність оцінювання дисципліни в балах оцінюванню в традиційних оцінках

Оцінка за 200 бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за чотирибальною (національною) шкалою
180–200	A	Відмінно
160–179	B	Добре
150–159	C	Добре
130–149	D	Задовільно
120–129	E	Задовільно
Менше 120	F, Fx	Незадовільно

3.2. Перелік питань та завдань до підсумкового контролю знань з дисципліни

1. Дайте визначення поняттю «Фітотерапія».
2. Коротка історія фітотерапії.
3. Перечислити школи, що збереглися до нашого часу.
4. Охарактеризуйте місце фітотерапії у загальній системі лікування хворих.
5. Перерахуйте теоретичні основи фітотерапії, її основні принципи і правила.
6. Які основні механізми лікувального впливу фітопрепаратів?
7. Назвіть основні функції лікарських рослин.
8. Вкажіть правила заготівлі, первинної переробки, сушки і зберігання лікарської рослинної сировини (ЛРС).
9. Дайте визначення поняттю «стандартизація».
10. Перерахуйте категорії АНД на ЛР і ЛРС.
11. Назвіть основні методи фітотерапії.
12. Назвіть речовини що належать до біологічно активних сполук первинного обміну.
13. Терпени, їх значення в обумовленні фітотерапевтичних ефектів.
14. Перечислити основні властивості іридоїдів.
15. Назвіть спектр фармакологічної активності флавоноїдів.
16. Які показання та протипоказання відомі для кумаринів?
17. Перечислити основні лікувальні ефекти ефірних олій.
18. Вітаміни як фізіологічно активні речовини фітотерапевтичних засобів.
19. Перечислити основні лікарські форми з рослин.
20. Чим відрізняється відвар від чаю?
21. Чи можна в домашніх умовах приготувати настоянки чи екстракти, рівноцінні таким самим промислового виготовлення?
22. Напар. Визначення, спосіб приготування.
23. Настоянка, екстракт. Різниця та спосіб приготування.
24. Поняття - лікарська рослинна сировина.
25. Яких вимог дотримуються при заготівлі лікарської рослинної сировини?
26. Загальні принципи застосування фітотерапії та їх практичне значення.
27. Що таке фармакогностичний аналіз?

28. Надати характеристику принципу етапності.
29. Перечислити основні лікарські форми з рослин.
30. Перечислити способи введення фітопрепаратів.
31. Інгаляція, визначення, приклади.
32. Назвіть основні варіанти перорального застосування фітопрепаратів.
33. Ентеральне застосування фітопрепаратів (настої, відвари, напари, настоянки, соки, олії, капсульовані форми).
34. Назвіть основні протипоказання та покази до фітотерапевтичного лікування.
35. Сформулюйте основні правила прийому трав'яних ванн.
36. Перелічіть основні вимоги до вибору основної сировини для фітокомпозицій дії фітопрепаратів.
37. Назвіть вимоги до кількості інгредієнтів збору.
38. Назвіть принцип вибору допоміжної сировини.
39. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування ГРЗ.
40. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування бронхіту.
41. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування пневмонії.
42. Яка роль фітотерапії в профілактиці та лікуванні захворювань верхніх дихальних шляхів?
43. Фіалка запашна як лікарська рослина.
44. Які рослини використовують для лікування ангіни?
45. Корінь алтеї як лікарська рослина.
46. Назвіть основні групи лікарських рослин, що діють на серцево-судинну систему.
47. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування серцевої недостатності.
48. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування артеріальної гіпертензії.
49. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування атеросклерозу.
50. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування ІХС.
51. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування гіпотензії.
52. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування аритмії.
53. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування міокардиту, перикардиту та ендокардиту.
54. Назвіть основні групи лікарських рослин, що діють на органи травлення.
55. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування гастриту.
56. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування коліту.
57. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування хронічних гепатитів.
58. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування жовчокам'яної хвороби.
59. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування дискінезії кишечника.

60. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки.
61. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування цирозу печінки.
62. Назвіть основні групи лікарських рослин, що діють на нирки та сечовивідні шляхи.
63. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування пієлонефриту.
64. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування хронічного дифузного гломерулонефриту.
65. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування нирковокам'яної хвороби.
66. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування циститу.
67. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування хронічного простатиту.
68. Назвіть основні групи лікарських рослин, що діють на нервову систему.
69. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування больового синдрому та мігрені.
70. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування головокружіння.
71. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування неврозів та безсоння.
72. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування нейроциркуляторної дистонії.
73. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування порушень мозкової діяльності.
74. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування депресії.
75. Основні принципи фітотерапії цукрового діабету.
76. Фітотерапія в комплексному лікуванні та медичній реабілітації хворих з деякими ендокринними розладами.
77. Назвіть лікарські рослини, які використовуються для лікування ожиріння.

3.3. Контрольні питання

Полягають в методичних рекомендаціях до кожного заняття.

3.4. Індивідуальні завдання здобувача освіти - з дисципліни (далі - ІЗЗ) сприяють більш поглибленому вивченню здобувачем освіти теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Види індивідуальних завдань з певної навчальної дисципліни визначаються навчальною програмою з дисципліни. Терміни отримання, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються графіком, що розробляється кафедрою на кожний семестр. ІЗЗ виконується здобувачем освіти самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Допускаються випадки виконання ІЗЗ

комплексної тематики кількома студентами.

ІЗЗ оцінюються в балах (не більше 10), що додаються до балів, набраних за ЗНД по закінченню вивчення дисципліни або її частини, при проведенні «заліку».

Загальна сума балів за ЗНД та ІЗЗ не може перевищувати 120 балів. Для дисциплін, формою контролю яких є «диф.залік», сума балів за ЗНД та ІЗЗ не може перевищувати 200 балів.

4. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Щоб досягти цілей навчання і успішно пройти курс «Фітотерапія» необхідно:

1. з першого дня включитися в роботу;
2. регулярно відвідувати, не спізнюватися і не пропускати практичні заняття;
3. попередньо готувати матеріал до його розгляду на практичному занятті;
4. на практичних заняттях необхідно бути одягнутими у медичний халат, мати змінне взуття. Враховуючи застереги щодо розповсюдження коронавірусної хвороби мати також змінні маски, антисептики для обробки рук;
5. мати фонендоскоп, зошит, ручку;
6. виконувати всі домашні завдання і активно працювати на практичних заняттях;
7. при необхідності звертатися за допомогою до викладача.

Здобувачі вищої освіти можуть обговорювати колективно різні завдання, але їх виконання - строго індивідуально. Не допускаються списування, використання різного роду програмних засобів, підказки, користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими електронними гаджетами безпосередньо під час заняття. Не допускаються запізнення студентів на практичні заняття.

Пропуски практичних занять відпрацьовуються година в годину викладачу групи або черговому викладачу. Прийом відпрацьовань та консультації проводяться щоденно з 15.00 до 17.00 згідно до «Положення про порядок відпрацювання студентами навчальних занять» від 07.12.2015 № 415.

Певні зміни відпрацьовань можливі згідно Положень МОН та МОЗ України, а також Наказів та розпоряджень керівництва ХНМУ враховуючі епідеміологічну ситуацію поширення коронавірусної хвороби в регіоні.

Здобувачі вищої освіти з особливими потребами повинні зустрітися з викладачем або попередити його до початку занять, на прохання студента це може зробити староста групи. Якщо у Вас виникнуть будь-які питання, будь ласка, контакуйте з викладачем.

Заохочується участь студентів у проведенні наукових досліджень та конференціях за даною тематикою.

Усі студенти ХНМУ захищені Положенням про запобігання, попередження та врегулювання випадків, пов'язаних із сексуальними домаганнями і дискримінацією у ХНМУ, розробленого з метою визначення

дієвого механізму врегулювання конфліктних ситуацій, пов'язаних із дискримінацією та сексуальними домаганнями. Положення розроблено на підставі таких нормативно-правових актів: Конституції України; Закону України «Про освіту»; Закону України «Про вищу освіту»; Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти; Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Загальної рекомендації № 25 до параграфу 1 статті 4 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Зауважень загального порядку № 16 (2005) «Рівне для чоловіків та жінок право користування економічними, соціальними і культурними правами» (стаття 3 Міжнародного пакту економічних, соціальних і культурних прав; Комітет з економічних, соціальних та культурних прав ООН); Рекомендацій щодо виховання в дусі міжнародного взаєморозуміння, співробітництва і миру та виховання в дусі поваги до прав людини і основних свобод (ЮНЕСКО); Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. ХНМУ забезпечує навчання та роботу, що є вільними від дискримінації, сексуальних домагань, залякувань чи експлуатації. Університет визнає важливість конфіденційності. Всі особи, відповідальні за здійснення цієї політики (співробітники/-ці деканатів, факультетів, інститутів та Центру гендерної освіти, члени студентського самоврядування та етичного комітету, проректор з науково-педагогічної роботи), дотримуються конфіденційності щодо осіб, які повідомляють або яких звинувачують у дискримінації або сексуальних домаганнях (за виключенням ситуацій, коли законодавство вимагає розголошення інформації та/або коли розкриття обставин Університетом необхідне для захисту безпеки інших).

ХНМУ створює простір рівних можливостей, вільний від дискримінації будь-якого національного, расового чи етнічного походження, статі, віку, інвалідності, релігії, сексуальної орієнтації, гендерної приналежності, або сімейного стану. Всі права, привілеї, програми та види діяльності, що надаються студентам/-кам або співробітникам/-цям університету, розповсюджуються на всіх без винятку за умови належної кваліфікації. Антидискримінаційна політика та політика протидії сексуальним домаганням ХНМУ підтверджується Кодексом корпоративної етики та Статутом ХНМУ.

5. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Відповідно до ст.42 Закону України «Про освіту» та Закону України «Про вищу освіту», враховуючи рекомендації Національного агентства забезпечення якості вищої освіти, які затверджені рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 29 жовтня 2019 року (протокол № 11) в університеті вдосконалено нормативну базу з питань академічної доброчесності. Враховуючи діюче

законодавство, ми прагнемо того, щоб університетська спільнота була спрямована на запобігання, перешкоджання та зупинення проявів академічної недоброчесності шляхом створення позитивного, сприятливого й доброчесного освітнього і наукового середовища.

Наказ №305 від 27.08.19 р. щодо організації навчально-виховного процесу в ХНМУ Кодекс академічної доброчесності ХНМУ

Наказ № 165 від 02.07.2020 р. про заходи з розвитку системи академічної доброчесності в ХНМУ

Положення про академічну доброчесність

Положення про Комісію з академічної доброчесності, етики та управління конфліктами ХНМУ

Рекомендації Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти Закон України «Про освіту», стаття 42

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Болгарович З.Е. Народна медицина українців / З.Е. Болгарович. - К.: Наукова думка, 1990. - 230с.
2. Гоменюк Г.А. 700 рецептов фітотерапии / Г.А. Гоменюк, В.С. Даниленко. - К.: Б.й., 1995. - 84с.
3. Гарбарець М.О. Довідник з фітотерапії / М.О. Гарбарець, В.Г. Западнюк. - К.: Вища школа, 1981.- 200 с.
4. Дьяконова Н.В. Фитотерапия: пер. с фр., нем., сербохорватского / Н.В. Дьяконова. - М.: Союзмединформ, 1991. - Вып. 5 и 6. - 628 с.
5. [Кобзар, А. Я.](#) Фармакогнозія в медицині : навч. посібник / А. Я. Кобзар. - К. : Медицина, 2007. - 544 с.
6. Ковальов В. М., Павлі О. І., Ісаков Т. І. Фармакогнозі з основам біохімії рослин: Підручник для студентів вищ. фармац. навч закл. закл III—IV рівні акред. -2- ге вид. — Х.: Вид-в НФаУ, МТК-книга. 2004 — 704 с
7. Лікарські рослини : енциклопедичний довідник / відп. Ред.. А.М. Гродзінський.-К.: голов. Ред.. УРЕ, 1989.-544 с.: ил.
8. Лікарські рослини у фармакології: навчальний посібник з фітотерапії / Автор-упорядник Грига І.В. – Ужгород: Закарпаття, 2001. – 280 с.
9. Мамчур Ф.І. Довідник з фітотерапії / Ф.І. Мамчур . - Київ: «Здоров'я»,1986. -276с.
10. Практическая фитотерапия / Т.А. Виноградова, Б.Н. Гажёв, В.М. Виноградов, В.К. Мартынов.-М.:»ОЛМА-ПРЕСС», СПб.:Издательский дом «Нева»,1998.-640с.
11. Соколов С.Я. Фитотерапия и фитофармакология : руководство для врачей. - М.: Медицинское информационное агенство, 2000. - 976 с.

12. Товстуха Є.С. Фітотерапія / Є.С. Товстуха. - К.: Здоров'я, 1991. - 304 с.
13. [Чекман, І. С.](#) Клінічна фітотерапія [Текст] : навч. посібник для студ. вищ. мед. навч. закладів / І. С. Чекман. - вид. 2-ге., допов. - Київ : Рада, 2006. - 656 с.
14. [Чекман, І. С.](#) Клінічна фітотерапія. Природа лікує [Текст] / І. С. Чекман. - Київ : Рада, 2000. - 510 с.
15. D. Csupor: Phytotherapy - a textbook for pharmacy students. University of Szeged, 2015. – 229 p.
16. Veitch, Nigel C., Smith, Michael, Barnes, Joanne, Anderson, Linda A., and Phillipson, J. David. Herbal Medicines. Fourth edition. London, UK: Pharmaceutical Press; 2013. - 813 p.
17. Herbal Medicine: Biomolecular and Clinical Aspects. 2nd edition. Benzie IFF, Wachtel-Galor S, editors. Boca Raton (FL): CRC Press/Taylor & Francis; 2011.
18. IARC Working Group on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans. Some Drugs and Herbal Products. Lyon (FR): International Agency for Research on Cancer; 2016. (IARC Monographs on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans, No.108.) – 438 p.
19. Allkin B. Useful Plants – Medicines: At Least 28,187 Plant Species are Currently Recorded as Being of Medicinal Use. In: Willis KJ, ed. State of the World's Plants 2017. London (UK): Royal Botanic Gardens, Kew; 2017.
20. Freeman M, Ayers C, Peterson C, et al. Aromatherapy and Essential Oils: A Map of the Evidence. Washington (DC): Department of Veterans Affairs (US); 2019 Sep. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK551017/>.

Допоміжна

1. Носаль І.М. Від рослини - до людини: Розповіді про лікувальні та лікарські рослини України / І.М. Носаль. - К.: Веселка, 1992. - 606 с.
2. Перевозченко І.І. Лекарственные растения в современной медицине / І.І. Перевозченко.- К.: О-во «Знання» УССР, 1990.—48 с. (Сер. «Природа — человек — здоровье», № 5).
3. Путырский І.Н. Универсальная энциклопедия лекарственных растений / І.Н. Путырский , В.Н. Прохоров . – М.: Махаон, 2000. – 654 с.
4. Растительные лекарственные средства / Н.П. Максютіна, Н.Ф.Комисаренко, А.П.Прокопенко и др. - К.:Урожай, 1985. - 242 с.
5. Фітотерапія: сучасні тенденції до використання в лікарській практиці та перспективи подальшого розвитку / В.А. Туманов, І В.В. Поканевич І, Т.П. Гарник, В.М. Фролов, М.О. Пересадін // Фітотерапія. Часопис .-2012.- № 1.-С.4-11.
6. Фітотерапія: Навчальний посібник для практичних і семінарських занять курсу за вибором для студентів 4 курсу медичного факультету. І частина.-Львів: Вид-во «Папуга»,2013.- 169 с.

7. Braun L., M. Cohen. Herbs and Natural Supplements. An Evidence-Based Guide. 2nd edn. Australia: Churchill Livingstone, Elsevier, 2007. – 1597 p.
8. Gruenwald J., Th. Brendler, Ch. Jaenicke (sc. eds.). PDR for Herbal Medicines. - Montvale, NJ: Medical Economics Company, 2000. – 858 p.
9. Kaufman P. B., L. J. Cseke, S. Warber, et al. Natural Products from Plants. - Boca Raton, New York, London, Tokyo: CRC Press, 1999. – 309 p.
10. Max Wichtl Herbal drugs and Phytopharmaceuticals, 3-rd ed. – medpharm, Scientific Publishers Stuttgart, 2004. – 704 p.
11. Wichtl M. (ed.). Herbal Drugs and Phytopharmaceuticals: A Handbook for Practice on a Scientific Basis. 3rd ed. – Stuttgart: Medpharm GmbH Scientific Publishers, 2004. – 704 p.

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Сторінка дисципліни в Moodle
<http://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=3195>
2. <http://nbuv.gov.ua> – сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
3. <http://korolenko.kharkov.com> – сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка
4. ["Асоціація фахівців з народної та нетрадиційної медицини України"](#)
5. Всеукраїнська громадська організація:
<http://uanm.org.ua/?tag=фітотерапія>
6. <http://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/406/fitoterapiya>
7. <http://liktravy.ua>
8. <http://narmedzona.ru/fitoterapiya>
9. <https://www.ema.europa.eu/en> - European Medicines Agency